

VU Research Portal

Zum Stellenwert vom Reden Gottes im NT am Beispiel der Apostelgeschichte

Wuhrer, H.M.

2013

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Wuhrer, H. M. (2013). *Zum Stellenwert vom Reden Gottes im NT am Beispiel der Apostelgeschichte*. [, Vrije Universiteit Amsterdam]. VU University.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

7 Samenvatting

Dit proefschrift houdt zich bezig met de vraag wat het belang is van het ‘spreken van God’ in het bijbelboek Handelingen. Welk gezag kent Lucas dit spreken toe, wanneer in zijn verhalen God met de mensen communiceert? In hoeverre gebruikt Lucas het ‘spreken van God’ als argument naar zijn lezers, en wat kunnen we vaststellen over de manier waarop de hoofdpersonen omgaan met het ‘spreken van God’? In het inleidende hoofdstuk wordt uiteengezet waarom het nodig is een eigen overkoepelende term voor het onderzochte fenomeen in het Nieuwe Testament te vinden. Engelverschijningen, communicatie van de Heilige Geest, profetie, visioenen, verschijningen van de verrezen Heer zijn in het boek Handelingen telkens vormen van communicatie van God met de mensen. Voor dit alles bestaat in het Nieuwe Testament echter geen verzamelbegrip. Omdat het Nieuwe Testament zelf geen duidelijke overkoepelende term kent, wordt er ook in dit proefschrift van afgezien een begrip uit het Nieuwe Testament aan te wenden als omschrijving voor de gehele groep van deze fenomenen. Tegelijkertijd moet worden vermeden dat er begrippen worden gebruikt, die in onze tijd een andere betekenis hebben dan in het Nieuwe Testament. In navolging van het Engelse ‘Divine Communication’ wordt in dit proefschrift als overkoepelende term gekozen voor ‘das Reden Gottes’ (‘spreken van God’).

Het tweede hoofdstuk biedt een overzicht van de stand van zaken in het huidige onderzoek naar de betekenis van het ‘spreken van God’ in het Nieuwe Testament. Daarover lopen de meningen flink uiteen. Sommigen gaan ervan uit dat aan het ‘spreken van God’ onomstotelijk gezag toegekend werd – anderen daarentegen nemen slechts een door verschillende factoren beperkt gezag waar. Veel vragen over de betekenis van het ‘spreken van God’ staan daarom nog open. Voor het boek Handelingen geldt dit in nog sterkere mate dan voor de brieven van het Nieuwe Testament. Verder valt onmiddellijk op, dat het ‘spreken van God’ vooral in het boek Handelingen op verschillende (verhaal)niveaus een centrale rol wordt toegeschreven. Verschillende ontwikkelingen in het verhaal worden tegenover de lezer met het ‘spreken van God’ gerechtvaardigd. Verhalen die meerdere malen en vanuit verschillende perspectieven worden verteld, gaan meestal over de aspecten van de communicatie tussen God en de mens. Het geheel van de tekst van Handelingen biedt voldoende materiaal om onderzoek te doen naar de betekenis van het ‘spreken van God’. Onder andere omdat er vanuit verschillende perspectieven over ‘spreken van God’ verteld wordt blijken vooral aspecten van narratologische methodes voor dit onderzoek vruchtbaar te zijn. Dit proefschrift heeft vooral als doel te beschrijven wat de auteur van het boek Handelingen aan de lezer die hij bij het schrijven voor ogen had, met zijn verhalen over het ‘spreken van God’ wilde duidelijk maken. De vraag naar de historiciteit krijgt hierbij minder aandacht.

In het derde hoofdstuk wordt een karakteristiek van de auteur en zijn wereldbeeld gegeven. De auteur van Handelingen had in behoorlijke mate een Hellenistische achtergrond. Hij is zowel met het Koinè als spreektaal vertrouwd, maar ook met de Hellenistische schrijftaal. Grieks is zijn moedertaal, maar niet zeker is of hij ook nog Hebreeuws of Aramees sprak. In termen van religie heeft de auteur een heidense achtergrond, maar hij is ook duidelijk met het Jodendom van zijn tijd bekend. Hij identificeert zich met het ‘christendom’ dat in zijn verhalen beschreven wordt. Het ‘spreken van God’ beschrijft hij als een onderdeel van de werkelijkheid in het verhaal. Dit wereldbeeld kent hij niet alleen toe aan degene die een rol spelen in zijn verhalen, hij veronderstelt dit ook bij de lezer voor wie hij schrijft. De geïntendeerde lezer had eveneens een heidense, Griekssprekende achtergrond met een Hellenistische opvoeding. Tegelijkertijd is deze ook met het Jodendom van zijn tijd vertrouwd, en staat hij sympathiek tegenover de Joodse geloofsovertuigingen. De verhalen

veronderstellen enige voorkennis omtrent de vraag hoe men zou moeten omgaan met het 'spreken van God'. We moeten daarom aannemen dat de beoogde lezer een zekere mate van 'Christelijke' socialisering had ondergaan.

In het beeld dat Lucas geeft is de communicatie van God met de mensen niet tot enkele personen beperkt. De verwijding van horizon wordt met een citaat uit het Oude Testament in de Pinksterpreek van Petrus onderbouwd en als een plan van God voorgesteld. Met dit citaat introduceert Lucas het thema van het 'spreken van God' in zijn verhalen (2, 17-18). Lucas legitimeert zo ten principale het bestaan van het 'spreken van God' in zijn verhalen met uitspraken uit het Oude Testament.

Lucas verklaart voor zijn lezer de totstandkoming van de grensoverschrijdende missie onder de heidenen van de in oorsprong intern Joodse beweging met het 'spreken van God'. Hierbij wordt aan het 'spreken van God' zelfs het recht toegekend religieuze overtuigingen te veranderen, die daarvoor de omgang tussen Joden en heidenen hadden verhinderd. Op grond van het 'spreken van God' komt in Handelingen een nieuwe manier van geloven en leven tot stand, die pas achteraf met uitspraken uit het Oude-Testament wordt gelegitimeerd (Apg 15). Ook binnen de verhaallijn wordt de verandering van opvatting niet met uitspraken uit het Oude Testament in verband gebracht, niemand verwijst hiervoor naar een opdracht van de aardse Jezus en ook wordt het gezag van de apostelen niet in stelling gebracht: Petrus legitimeert zijn gedrag met zijn ervaringen van 'spreken van God'. Omgang tussen Joden(Christenen) en heidenen en de actieve zending onder de heidenen begon volgens Lucas op grond van 'spreken van God'.

Ook de bekering en roeping van Saulus/Paulus en de inhoud van zijn verkondiging worden door Lucas in verband gebracht met het veelvormige 'spreken van God'. Door de ontmoeting met de verrezen en verheerlijkte Heer wordt Paulus in Handelingen tot ooggetuige. Naar analogie van de Apostelen wordt het zijn opdracht te getuigen van wat hij gezien en gehoord heeft.

We kunnen dan ook concluderen dat het 'spreken van God' voor Lucas een beslissende factor is in zijn beschrijving van de historische ontwikkelingen van het jonge 'christendom'. 'Spreken van God' is voor de mens de weg naar (h)erkenning van het plan van God. Lucas heeft hierbij een onafhankelijk en meervoudige getuigenis van het 'spreken van God' op het oog. In zijn beschrijvingen komt deze meervoudigheid vanuit het perspectief van de primaire verteller in meerdere opzichten tot uitdrukking. Voor Lucas zelf lijkt het 'spreken van God' aan geloofwaardigheid en autoriteit te winnen, wanneer het op gelijke wijze en onafhankelijk van elkaar verschillende mensen bereikt, en op die manier wederzijds bevestigd wordt. Dat soort onderlinge bevestiging van meervoudig 'spreken van God' wordt daarentegen niet genoemd waar Lucas zijn hoofdrolspelers zelf aan het woord laat. Als God tot hen spreekt, wordt aan een dergelijke opdracht uiteindelijk gehoorzaamd, los van de verschijningsvorm van dit spreken. Er is voor hen geen verdere legitimatie of bevestiging nodig, zelfs niet door aanvullend 'spreken van God'.

Lucas geeft aan dat het 'spreken van God' voor de hoofdpersonen een groot gezag bezat; bij een verhaal over 'spreken van God' behoort voor Lucas ook het bericht dat men gehoorzaam reageert op de ontvangen boodschap. Deze gehoorzaamheid beschrijft Lucas deels als onmiddellijk en zonder dat er vragen worden gesteld, deels gaat er echter ook een discussie met de Goddelijke spreker aan vooraf. Die reactie van de mens op een Goddelijke boodschap hoeft in Handelingen niet zonder wederwoord te gebeuren. Integendeel, Lucas laat zien, hoe de hoofdpersonen door de discussie met de goddelijke spreker nieuwe dingen leren. Door het 'spreken van God' bekeert Petrus zich tot een nieuwe omgang met reinheidswetten en overwint Ananias zijn angst voor Paulus. Dat ondanks aanvankelijke weerstand

uiteindelijk gehoorzaamd wordt, geeft het ‘spreken van God’ nog meer gewicht. Lucas geeft degene die in zijn verhalen een rol spelen het rotsvaste vertrouwen dat God gesproken heeft. Zij kunnen bijvoorbeeld de Heilige Geest ‘horen’ en begrijpen en ze kunnen engelen als zodanig herkennen – en zij kennen zichzelf en elkaar deze ‘vaardigheden’ toe. Wanneer iemand beweert dat er ‘spreken van God’ in het spel is, wordt dat ten principale niet betwijfeld. Daarbij is het ‘spreken van God’ bijna zonder uitzondering een zaak van directe communicatie tussen God en mens. Lucas doet opvallend genoeg geen verslag van indirect tussen mensen doorgegeven opdrachten van God (“God zegt tegen me, dat je...”), iets dat wel het geval is in de profetieën van het Oude Testament. Het ene geval van indirect doorgegeven ‘spreken van God’ vindt in Handelingen juist geen gehoor. Dat werpt extra vragen op welke vorm van profetie wij ons moeten voorstellen, waar in de brieven in het Nieuwe Testament het ‘spreken van God’ geciteerd wordt.

God is voortdurend de initiatiefnemer bij het ‘spreken van God’. Dit spreken wordt niet door gelovige handelingen van de mensen opgeroepen. Tegelijkertijd gebeurt het ook niet plotseling of onverwacht. In de weergave van Lucas heeft het een vaste plek in het (geloofs)leven van zijn hoofdpersonen gekregen.

Het ‘spreken van God’ dient er in Handelingen niet toe om leerstellingen over te brengen. De inhoud van de verkondiging van de Apostelen wordt niet door het ‘spreken van God’ verkregen of aangevuld, volgens Handelingen beheren de apostelen deze inhoud in hun functie van ‘ooggetuigen’. De inhoud van het ‘spreken van God’ zelf is eerder praktisch en alledaags van aard. Opvallend vaak betreft het een te kiezen reisroute, en op die reisweg komen bijzondere ontmoetingen tot stand. Gehoorzaamheid en oplettendheid van de mens jegens het ‘spreken van God’ kunnen zeer verstrekkende gevolgen hebben. Die gevolgen betreffen ook de geloofsopvattingen, bijvoorbeeld de opname van heidenen in het volk van God. Deze inhoudelijke veranderingen zijn echter niet zelf het onderwerp van het ‘spreken van God’, ze komen tot stand in de ‘samenwerking’ tussen God en mens. Het ‘spreken van God’ functioneert daarom niet als communicatie van ‘de waarheid’ naar de mensen, in plaats daarvan neemt het vaker de vorm van een gesprek aan. De betekenis van het ‘spreken van God’, komt zodoende voor een deel pas door de interpretatie van de ontvanger tot stand; de interpretatie ontstaat dus in de ‘samenwerking’ tussen God en mens. Lucas beschrijft op die manier een communicatief proces tussen God en mens, waarbij de uitstorting van de Heilige Geest op Pinksteren een oorzakelijk betekenis in zijn verhaal toegekend wordt.

(Vertaling: Tjitske Koning en prof.dr. C. van der Kooi)